

**АНДРАГОГІКА ЯК НАУКОВО-МЕТОДИЧНА ОСНОВА
ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ТРЕТЬОГО (ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО) РІВНЯ**

Тюріна В.О.

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціології та психології факультету № 6,
Харківський національний університет внутрішніх справ
м. Харків, Україна*

Марченко О.Г.

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківський національний університет внутрішніх справ
м. Харків, Україна*

Баранник М.О.

*кандидат фізико-математичних наук,
старший викладач кафедри фундаментальних
та суспільно-гуманітарних наук
Національний фармацевтичний університет
м. Харків, Україна*

Як свідчать результати спостережень, відразу після закінчення вищу до аспірантури вступають близько 10% випусників, решта здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня починають писати дисертацію значно пізніше, будучи дорослішими та досвідченішими людьми. Тому ми вважаємо, що у виборі цільових орієнтирів, змісту, форм, методів, прийомів реалізації освітньо-наукової програми третього рівня доцільно спиратися на концептуальні основи андрагогіки як галузі педагогіки, яку називають «освітою дорослих», «педагогікою дорослих», «фаховим удосконаленням», «підвищенням кваліфікації» тощо.

Андрагогіка (від грец. *ανρος* – доросла людина, *αγωγη* – керівництво, виховання) – це розділ теорії навчання, який розкриває специфічні закономірності засвоєння знань і умінь дорослим суб'єктом навчальної діяльності, а також особливості управління (керування) цією діяльністю професійним педагогом, з'ясовує психолого-педагогічні закономірності, соціальні і психологічні чинники набуття освіти та здійснення наукового дослідження, принципи організації науково-дослідної роботи з особами зрілого віку. Різні галузі андрагогіки вивчають зв'язок між фізичним станом, здоров'ям людини, її сімейним, соціальним становищем і здатністю до сприйняття навчальної та наукової інформації, орієнтацією на використання

різноманітних джерел її отримання, роль бібліотеки та Інтернету у зборі інформації. Зазначені особливості зумовлені не тільки віком, індивідуальними особливостями та досвідом, а й специфікою освітніх і життєвих потреб, наявних і прихованих здібностей, можливостей, психіки та фізіології особи. У європейських країнах та Сполучених Штатах Америки андрагогіку розглядають як науку про розуміння та підтримку освіти дорослих, тобто теорію та практику освіти протягом усього життя [1, с. 2].

Сучасна андрагогіка визначає такі принципи:

- принцип пріоритетності самостійного навчання;
- принцип використання наявного позитивного життєвого досвіду (перш за все соціального і професійного), практичних знань, умінь, навичок того, хто навчається, в якості бази навчання і джерела формалізації нових знань;
- принцип коригування застарілого досвіду і особистісних установок, що перешкоджають освоєнню нових знань;
- принцип індивідуального підходу до навчання на основі особистісних потреб, з урахуванням соціально-психологічних характеристик особистості і тих обмежень, які накладаються його діяльністю, наявністю вільного часу, фінансових ресурсів і т. д.;
- принцип елективного навчання;
- принцип рефлексивності;
- принцип затребуваності результатів навчання професійно-практичною діяльністю здобувачів освіти;
- принцип системності навчання;
- принцип актуалізації результатів навчання;
- принцип розвитку здобувача освіти та ін.

Широкий простір щодо реалізації принципів андрагогіки створює аспірантура закладів вищої освіти та наукових установ. У контексті дослідження під аспірантурою будемо розуміти основну форму підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів вищої кваліфікації. Аспірантура створює умови для безперервної освіти, фахового підвищення особи, поглиблення, збагачення й удосконалення професійної компетентності та кваліфікації. Це забезпечує набуття освітньо-наукового рівня доктора філософії (PhD), який водночас є й вченим ступенем. Провідна суб'єктна позиція в освітній структурі аспірантури належить здобувачеві освіти третього (освітньо-наукового) рівня – аспірантові. За Енциклопедію освіти, аспірант (лат. *Aspirans / Aspirantis* – той, хто чогось прагне) – особа, яка має повну вищу освіту та освітній рівень магістра або спеціаліста, навчається в аспірантурі закладу вищої освіти або наукової установи [2, с. 32–33].

В андрагогічному контексті підготовка PhD є чинником розвитку та актуалізації потреби особистості у збагаченні загальних і професійних знань, розкритті потенційних дослідницьких можливостей. Тому,

як правило, освітніми результатами дослідницької діяльності аспіранта є набуті інтегральна, загальні, специфічні (фахові, предметні) компетентності. Науковим доробком є дисертація (від лат. *dissertatio* – розвідка, дослідження), тобто наукова праця, підготовлена до привселюдного захисту у спеціалізованій вченій раді закладу вищої освіти або науково-дослідної установи з метою одержання вченого ступеня.

Так, дисертація на здобуття вченого ступеня PhD є науковою кваліфікаційною роботою, в якій міститься розв’язання задачі, яка має суттєве значення для відповідної галузі знань. Невід’ємними вимогами до дисертації є наявність наукової новизни, оригінальності, самостійності у розкритті теми. Значущість внеску здобувача в науку та освітню практику визначається публікацією матеріалів дослідження у необхідній кількості статей, зокрема, у фахових журналах, виданнях, які зареєстровані в науково-метричних базах, апробацією під час виступів на науково-практичних конференціях, круглих столах тощо.

За своєю структурою навчання в аспірантурі є комбінованим, оскільки реалізується у двох відносно автономних освітніх системах: традиційній і розподіленій. За першою схемою (*face-to-face learning system*) відбувається переважно живе спілкування наукового керівника, викладачів, співробітників відділу аспірантури зі здобувачем освіти. У центрі розподіленої (*distributed learning system*) – знаходиться технологія, переважно інформаційно-комунікаційна (ІКТ). ІКТ актуальні при реалізації як освітнього, так і наукового блоків програми підготовки аспіранта, публічної презентації результатів і захисту дисертації. Йдеться, насамперед, про такі широко вживані в освітньому процесі оболонки, як комп’ютерно-дидактичне середовище MOODLE (від. англ. *Module object orient dynamic learning environment* – модульне об’єктно орієнтоване динамічне навчальне середовище), а також платформу Zoom – Zoom Video Communications, яка надає послуги віддаленої відеоконференції з використанням хмарових оболонок.

Отже, комбіноване навчання є науково-методичним забезпеченням андрагогічної моделі аспірантури, де навчання організовується не як трансляція інформації та її запам’ятовування, а представляє собою втілення так званої педагогіки співробітництва з урахуванням принципів і положень проблемного навчання (М.І. Махмутов), гуманної педагогіки (Ш.О. Амонашвілі), значення цілепокладання, перспективності, мимовільного запам’ятовування, пізнавальної мети і пізнавального інтересу у навчанні (П.І. Зінченко, О.К. Дусавицький, Г.К. Серета), принципів і прийомів раціональної організації навчально-пізнавальної діяльності (Г.К. Серета, В.О. Тюріна) [3], а викладач виконує роль фасилітатора (від англ. *facilitation* – допомога, сприяння, полегшення) [1, с. 34].

На наш погляд, перспективними є наукові розвідки щодо уточнення структурних компонентів цієї моделі та зв'язків різного роду (причинно-наслідкових, управління тощо).

Література:

1. Марчук А. В. Андрагогіка : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 300 с.
2. Кремінь В. Г. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
3. Тюріна В. О. Формування пізнавальної самостійності учнів загальноосвітньої школи : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01. Київ, 1994. 386 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-36>

ПІДГОТОВКА НАУКОВИХ КАДРІВ: КОЛІЗІЇ ТА НОРМИ

Філіпович М.Б.

*кандидат історичних наук, доцент, докторантка,
професор кафедри всесвітньої історії
Волинського національного університету
імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна*

За часів Радянського союзу перебування в аспірантурі не гарантувало отримання диплома кандидата наук. Закінчення аспірантури давало право на викладання у закладах вищої освіти (вищому навчальному закладі) без здобуття наукового ступеня. Чимало тогочасних випускників аспірантури так і не отримали наукове звання, але були визнаними науково-педагогічними працівниками і авторитетними викладачами.

Зі здобуттям незалежності Україна стала готувати самостійно свої науково-педагогічні кадри і створювати умови для здобуття наукових ступенів. Це призвело до того, що підготовці здобувачів через аспірантури стали приділяти більшу увагу і вимагати вже більш якісного її закінчення, а саме з закінченням у зв'язку з захистом дисертації. Станом на 2015 рік ефективність аспірантури по Україні в середньому становила 37 відсотків. Ще 30 відсотків захищалося протягом кількох років після закінчення аспірантури. І третина не досягала мети – перейшовши, здебільшого, в інші сфери економічного та соціального життя.

Однак, той відсоток який забезпечував ефективність аспірантури дозволи більшості класичних закладів вищої освіти, як і академічних